

یادداشتهای یک روزنامه‌نگار

تحولات نیم قرن تاریخ معاصر ایران از نگاه

ابوالحسن عمیدی نوری

جلد ششم

به کوشش

موسی فقیه حقانی

۱۳۹۷

فهرست تاریخی

۱۷۲.....	۴۵/۰۳/۰۹
۱۸۲.....	۴۵/۰۳/۱۱
۱۹۰.....	۴۵/۰۳/۱۲
۱۹۷.....	۴۵/۰۳/۲۳
۲۰۷.....	۴۵/۰۳/۲۸
۲۲۰.....	۴۵/۰۴/۰۲
۲۲۷.....	۴۵/۰۴/۰۴
۲۳۵.....	۴۴/۰۴/۰۶
۲۳۷.....	۴۵/۰۴/۰۷
۲۴۲.....	۴۵/۰۴/۱۱
۲۵۴.....	۴۵/۰۴/۱۸
۲۷۲.....	۴۵/۰۴/۲۱
۲۸۰.....	۴۵/۰۴/۲۲

دفترچه شماره ۳۵

۲۸۳.....	۴۵/۰۲/۲۹
۲۹۷.....	۴۵/۰۴/۳۰
۳۰۷.....	۴۵/۰۵/۰۲
۳۱۳.....	۴۵/۰۵/۰۳
۳۲۱.....	۴۵/۰۵/۰۸
۳۳۲.....	۴۵/۰۵/۱۵
۳۳۷.....	۴۵/۰۵/۲۰
۳۵۵.....	۴۵/۰۵/۲۵
۳۵۶.....	۴۵/۰۵/۲۶

دفترچه شماره ۳۳

۳۵.....	۴۵/۰۱/۰۲
۴۹.....	۴۵/۰۱/۰۴
۵۲.....	۴۵/۰۱/۰۶
۶۳.....	۴۵/۰۱/۰۸
۷۱.....	۴۵/۰۱/۲۰
۸۰.....	۴۵/۰۱/۲۱
۹۱.....	۴۵/۰۱/۲۲
۹۵.....	۴۵/۰۱/۲۳
۱۰۲.....	۴۵/۰۱/۲۴
۱۰۴.....	۴۵/۰۱/۲۷
۱۰۷.....	۴۵/۰۱/۲۸
۱۱۱.....	۴۵/۰۱/۲۹
۱۱۵.....	۴۵/۰۲/۰۱
۱۱۹.....	۴۵/۰۲/۰۲
۱۲۳.....	۴۵/۰۲/۰۴
۱۲۷.....	۴۵/۰۲/۰۵
۱۳۱.....	۴۵/۰۲/۱۱
۱۵۴.....	۴۵/۰۲/۱۳

دفترچه شماره ۳۴

۱۶۰.....	۴۵/۰۲/۱۴
۱۶۲.....	۴۵/۰۲/۱۵
۱۶۴.....	۴۵/۰۲/۲۶

۵۷۸.....	۴۵/۱۱/۰۸	۳۵۷.....	۴۵/۰۵/۲۷
۵۸۸.....	۴۵/۱۱/۰۹	۳۵۹.....	۴۵/۰۵/۳۰
۵۹۵.....	۴۵/۱۱/۱۰	۳۶۳.....	۴۵/۰۶/۲۱
۵۹۹.....	۴۵/۱۱/۱۲	۳۷۸.....	۴۵/۰۶/۲۴
۶۰۶.....	۴۵/۱۱/۱۳	۳۸۲.....	۴۵/۰۶/۲۷
۶۱۷.....	۴۵/۱۱/۱۶	۳۹۱.....	۴۵/۰۷/۰۳
۶۱۷.....	۴۵/۱۱/۲۰		

دفترچه شماره ۳۶

دفترچه شماره ۳۸

۶۲۲.....	۴۵/۱۱/۲۲
۶۳۲.....	۴۵/۱۱/۲۵
۶۵۱.....	۴۵/۱۱/۲۷
۶۵۹.....	۴۵/۱۲/۰۳
۶۶۶.....	۴۵/۱۲/۰۵
۶۷۰.....	۴۵/۱۲/۱۷
۶۷۴.....	۴۵/۱۲/۲۹
۶۸۶.....	۴۶/۰۱/۲۰
۶۹۰.....	۴۶/۰۲/۰۳
۶۹۲.....	۴۶/۰۳/۰۶
۷۰۷.....	۴۶/۰۳/۱۵
۷۱۰.....	۴۶/۰۳/۱۷
۷۱۳.....	۴۶/۰۳/۲۰

۲۰۴.....	۴۵/۰۷/۰۵
۴۱۰.....	۴۵/۰۷/۲۳
۴۲۲.....	۴۵/۰۸/۲۴
۴۶۰.....	۴۵/۰۹/۰۶
۴۸۴.....	۴۵/۰۹/۱۰
۴۸۹.....	۴۵/۰۹/۱۱
۴۹۴.....	۴۵/۰۹/۲۸
۵۰۱.....	۴۵/۱۰/۰۳
۵۰۷.....	۴۵/۱۰/۰۶

دفترچه شماره ۳۷

۵۱۲.....	۴۵/۱۰/۱۲
۵۲۳.....	۴۵/۱۰/۱۳
۵۴۱.....	۴۵/۱۰/۲۱
۵۶۱.....	۴۵/۱۰/۲۳

مقدمه

«یادداشت‌های یک روزنامه‌نگار» عنوان اثری است که تاکنون پنج جلد آن از سوی مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران منتشر شده و در معرض دید علاقه‌مندان قرار گرفته است. تعداد مجلدات این مجموعه حدوداً شانزده جلد خواهد بود و مطالب آن حوادث و مسائل ایران از ۱۳۴۰ تا ۱۳۵۶ را در بر خواهد گرفت. اکنون که ششمین جلد این مجموعه به محضر علاقه‌مندان عرضه می‌شود، شایسته است ضمن بررسی اهمیت این یادداشت‌ها اشاره‌ای اجمالی به مطالب مطرح شده در این جلد داشته باشیم.

این یادداشت‌ها به قلم فردی است که خود از نزدیک حوادث مهمی را در تاریخ معاصر ایران درک کرده و در جایگاه یک فعال سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، حقوقی، اقتصادی و مطبوعاتی مشاهدات، شنیده‌ها یا آنچه خود در آن دخیل بوده را در قالب خاطرات روزانه ثبت کرده است. ابوالحسن عمیدی نوری فعال مطبوعاتی که در اغلب نشریات مهم قلم‌فرسایی می‌کرد و خود صاحب نشریه‌ای به نام *د/د* بود، به حکم کار نویسندگی در مطبوعات به بسیاری از مسائل جاری توجه داشت و با درج آنها در خاطرات دست‌نویست خود، گنجینه‌ای از ناگفته‌ها را به جا گذاشته است.

وی همچنین به‌عنوان یک فعال سیاسی و نماینده مجلس با رمز و راز سیاست و قانون‌گذاری آشنا بوده است و خاطرات او به این نوع مسائل هم اشاره دارد. عمیدی نوری در کسوت یک وکیل و حقوقدان با مسائل قضایی ایران و برخی پرونده‌های مهم نیز درگیر بود و نواقص دستگاه قضایی و سرنوشت برخی از پرونده‌های قضایی و اعمال نفوذها را در خلال یادداشت‌های خود ذکر و برملا کرده است. نویسنده یادداشت‌ها، دستی هم در امور اقتصادی به‌ویژه ملکداری و کشاورزی داشت؛ بنابراین اطلاعات خوبی از وضعیت کشاورزی و ملکداری در ایران قبل و بعد از اصلاحات ارضی ارائه می‌کند که می‌تواند برای علاقه‌مندان این حوزه مفید باشد. گزارش او از وضعیت اجتماعی ایران نیز ما را در آشنایی بیشتر با مسائل اجتماعی کشور

یاری می‌کند. حضور او در محافل غیررسمی و گعده‌های دوستانه با توجه به تنوع افرادی که وی با آنها مرتبط بود اعم از نمایندگان مجلس، رؤسای قوا، قضات، وکلا، نظامیان، وزرا، چهره‌های سیاسی و اصحاب مطبوعات نیز بر غنای مطالب این کتاب و ناگفته‌های تاریخی آن می‌افزاید. آنچه در مجلد ششم یادداشت‌های عمیدی نوری خواهیم خواند عبارت است از: نابودی مشروطیت در سایهٔ دیکتاتوری پهلوی‌ها، سانسور گسترده اخبار، به هم‌ریختگی اوضاع کشاورزان در پی اجرای اصلاحات، سوءاستفاده مسئولان از بیت‌المال، غارت منابع طبیعی توسط درباریان و مسئولان دولتی، دیکتاتوری شاه، تملق و چاپلوسی مریدان و مسئولان نسبت به شاه، عدم تمایل ایرانیان خارج از کشور به بازگشت به کشور، ناکارآمدی بوروکراسی دولتی، ضعف نظام بیمه درمانی، تلفات جاده‌ای در ایام نوروز، فساد اخلاقی و مالی در دستگاه قضایی، بی‌اعتمادی مردم به دستگاه‌های دولتی، فساد در روستاها به واسطهٔ حضور سپاه دانش، سوءرفتار مسئولان با متخصصان ایرانی، خام‌فروشی نفت برای تأمین بودجه خریدهای تسلیحاتی، زیرپا گذاشتن قانون اساسی توسط شاه، دخالت شاه در همهٔ امور، نفوذ ساواک در دادگستری و در بین وکلا، امتیازات شاه به آمریکا و انگلیس، فساد مالی گسترده دربار و هواداران شاه، ناتوانی زارعیان از پرداخت اقساط زمین‌های واگذاری، عوام‌فریبی با چاپ قرآن، فشار اقتصادی به مردم و ورشکستگی تجار، بی‌ضابطگی در ارتش، بهم‌ریختگی اداری در کشور، تهیه لوايح دولتی با نظر شاه، زمین‌خواری اطرافیان شاه، کاپیتولاسیون و تبعات آن، زدوبند مسئولان با مقاطعه‌کاران و پیمانکاران، فساد گسترده مالی در وزارتخانه‌ها و ادارات، دخالت ساواک در کشتار ۱۵ خرداد، مشارکت نظامیان آمریکایی در دستگیری امام خمینی در خرداد ۱۳۴۲، آموزش مأموران شکنجه در ساواک توسط نظامیان آمریکایی، نبود امنیت سرمایه‌گذاری در کشور و دست‌اندازی مسئولان به موقوفات، اجبار مطبوعات از سوی ساواک به درج مقالات ارسالی، شکایت مسئولان سابق از نابسامانی اوضاع کشور، تحمیلات ساواک به بانک‌ها جهت وام دادن به نورچشمی‌ها، دریافت وام‌های کلان از بانک توسط مسئولان، رواج رشوه‌خواری در نظام وظیفه برای اخذ معافیت، اجحافات بنیاد پهلوی به مردم گرگان، سوءاستفاده مالی رؤسای مجلسین ایران، فساد اخلاقی گسترده مسئولان، اوضاع نامناسب بهداشت عمومی

در تهران، اشرافی‌گری خاندان پهلوی و بی‌اطلاعی از وضعیت مردم، عزل و نصب وزرای کابینه هویدا توسط شاه، فرار مالیاتی ثروتمندان و فشار اداره مالیات بر کسبه و تولیدکنندگان، تبنانی افسران شهربانی در تبدیل پلاک موقت اتومبیل‌های وارداتی، دخالت شاه در پرونده‌های قضایی و نقض استقلال قوه قضائیه، تجویز عمل‌های غیرضروری از سوی برخی پزشکان و تبنانی آنها با کارخانه‌های داروسازی، تجویز بی‌رویه دارو از سوی پزشکان، خرید و فروش پست‌ها در ادارات و مراکز دولتی، تصرفات عدوانی املاک مردم توسط خاندان پهلوی، اختلاس و فساد گسترده در نظام بانکی، نابودی جنگل‌ها پس از ملی شدن جنگل‌ها از سوی عوامل دربار، نابودی جنگل‌های تالش و اسالم توسط آمریکایی‌ها، پایان بازی احزاب و اجبار اعضای حزب مردم به عضویت در حزب ایران نوین، فروش املاک ضبط‌شده مالکان از سوی اداره اصلاحات ارضی، وضعیت ناگوار مطبوعات، فروش مواد مخدر توسط مأمورین در زندان‌ها، نارضایتی مردم از روند بررسی پرونده‌ها در دادگستری، دشت قزوین و لطمات اسرائیلی‌ها به کشاورزی آن منطقه، تلاش آمریکا بر تک‌محصولی کردن اقتصاد ایران، نابودی کشاورزی و دامداری ایران بر اثر اجرای اصلاحات ارضی، فروش گندم وارداتی به روستائیان و کشاورزان، انحصار توزیع مواد غذایی در دست باندهای مافیایی نظیر رشیدیان‌ها، رانت‌خواری گسترده مسئولان دولتی، حضور مسئولان دوتابعیتی در حکومت، تعیین نمایندگان مجلس از سوی شاه و دهها مسئله دیگر که در خلال سطور کتاب با آن مواجه می‌شویم. طرح این حجم از مسائل و موضوعات در این مجلد از یادداشت‌ها، بیانگر اهمیت کتاب حاضر است. البته در برخی از صفحات شایعات و گمانه‌زنی‌های رایج در بین مردم و رجال سیاسی نیز درج شده است که برخی از آنها صحیح و بخشی نیز صرفاً حدس و گمانی بود که در آن مقطع رواج داشت. البته این خود به شناخت فضای حاکم بر جامعه و افکار عمومی در مقاطع مختلف کمک می‌کند.

با نگاهی اجمالی به تحولات و رخداد‌های کشور در آن مقطع درمی‌یابیم که از لحاظ سیاسی مهم‌ترین مسائلی که در سال ۱۳۴۵ و سه‌ماهه نخست ۱۳۴۶ ایران و جهان با آن روبه‌رو بود عبارتند از: وقوع و شکست کودتای بعثی در عراق، تشدید اختلافات ایران و مصر، برپایی هفدهمین دوره اجلاس‌یه کمیته نظامی

سنتو در تهران، کشته شدن عبدالسلام عارف رئیس‌جمهور عراق در سانحه هوایی، کودتای نظامیان علیه پادشاه یونان، تغییر کابینه هویدا با کنار گذاشتن باقر عاملی و سرلشکر پاکروان از کابینه، سفرهای محمدرضا پهلوی به رومانی، یوگسلاوی، مراکش، بلغارستان، مجارستان، لهستان، آلمان، ترکیه و نیز بهبود نسبی روابط با شوروی در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی در پی ورود به دوره همزیستی مسالمت‌آمیز از سوی غرب و شوروی.

سفر مقاماتی نظیر وزیر خارجه پاکستان، جودت سونای رئیس‌جمهور ترکیه، شیخ راشد بن سعید آل مکتوم، پادشاه نپال، اورل هریمن، نمایندگان کنسرسیوم، دین راسک وزیر امور خارجه آمریکا، عبدالرحمن عارف، وزیر امور خارجه هند، پادشاه تایلند، قائم‌مقام نخست‌وزیر رومانی و ملک حسین اردنی به ایران هم در این مقطع رخ داد. مهم‌ترین موضوع در منطقه وقوع جنگ بین اسرائیل و دولت‌های عربی بود که به شکست اعراب منجر شد.

از دیگر وقایع مهم این دوره مرگ دکتر محمد مصدق، فروغ فرخزاد و سعید نفیسی و آغاز به کار تلویزیون ملی، تشکیل مجلس مؤسسان برای تغییر قانون اساسی، انتصاب اسداله علم به وزارت دربار، تصویب لایحه حمایت از خانواده و محاکمه تعدادی از اعضای نظامی حزب توده بود.

از لحاظ اقتصادی، رژیم پهلوی به گسترش روابط با شوروی و بلوک شرق که زمینه‌های آن با موافقت آمریکا فراهم شده بود مبادرت کرد. انعقاد قرارداد بازرگانی با رومانی و خرید تراکتور و گاواهن از آن کشور، توافق با کنسرسیوم بر سر افزایش تولید و افزایش ۱۷ درصدی درآمد ایران، عقد قرارداد تأسیس ذوب‌آهن با شوروی، دریافت وام از آمریکا، تأسیس کارخانه تراکتورسازی از سوی رومانی در ایران، امضای موافقتنامه پنج‌ساله بازرگانی با شوروی برای مبادله ۵۴۰ میلیون دلار کالا طی پنج سال، درخواست وام ۶۰ میلیون دلاری از آمریکا، افتتاح کارخانه ایران ناسیونال و فروش نفت به بلغارستان و مراکش، افتتاح کارخانه سیمان فارس و امضای قرارداد خرید اسلحه از انگلستان مهم‌ترین رویدادهای اقتصادی این مقطع محسوب می‌شود. بر اساس آمارهای رسمی جمعیت ایران در این زمان ۲۵ میلیون و ۷۸۹ نفر اعلام شد. آمار کارمندان دولتی در این سال ۳۴۳ هزار نفر در ادارات دولتی، بیست هزار

نفر کارمندان و افسران شهربانی، ۲۲۰۰ نفر دانشگاهی و هفتصد قاضی اعم از نشسته و ایستاده اعلام شد. درآمد ایران از محل صادرات نفت ۲۰۰/۰۰۰/۲۱۷ پوند بود. بانک مرکزی میزان اسکناس انتشار یافته را ۲۵۰ میلیون تومان اعلام کرد و بودجه کل کشور در سال ۱۳۴۶ به مبلغ ۱۴۵ میلیارد ریال شامل هزینه و درآمد به تصویب رسید. آنچه اقتصاد ایران را در این سالها آزار می‌داد کاهش صادرات، افزایش بی‌رویه واردات، تورم، بیکاری، فساد و کمبود کالاهای اساسی بود.

افزایش بی‌رویه واردات محصول سیاست‌گذاریهای غلط در سالهای پس از کودتای ۱۳۳۲ بود که برای جلب رضایت آمریکاییها صورت گرفت. از سال ۱۳۳۳ تا ۱۳۴۳ میزان واردات کالا ۷/۵ برابر شد و صادرات در همین مدت فقط ۱۰ درصد افزایش داشت. به عبارت دیگر واردات ایران در ۱۳۳۳ حدود ۷/۴ میلیارد ریال و صادرات بدون نفت ۱۰/۲ میلیارد بود. ده سال بعد واردات ایران به حدود ۵۶/۵ میلیارد ریال رسید؛ در حالی که صادرات فقط ۱/۵ میلیارد ریال بود. یکی از دلایل این افزایش، سیاست غلط دولت در سالهای ۱۳۳۶-۱۳۳۸ بود که براساس آن برای جلوگیری از تورم ارزی، واردات را آزاد کرد و به همین دلیل حجم واردات در ۱۳۳۹ به بیش از ۵۲/۶ میلیارد ریال رسید. این سیاست باعث خالی شدن خزانه کشور شد تا جایی که شریف‌امامی در ابتدای تشکیل دولت اعلام کرد به اندازه پنج ریال هم ارز در خزانه وجود ندارد. نبود ارز و پر شدن انبارها از کالاهای خارجی باعث شد واردات در خلال سالهای ۴۰ و ۴۲ کاهش یابد. اما با تمام شدن کالاهای وارداتی انبارشده، دلالتان دست به کار شدند و با وارد کردن کالاهای بنجل خارجی حجم واردات را به رقم ۵۲/۶ میلیارد ریال رساندند. بخش عمده‌ای از واردات مربوط به کالاهای مصرفی بود که در داخل تولید می‌شد مانند فرآورده‌های دامی و محصولات کشاورزی.^۱ واردات بی‌رویه هزاران اتومبیل و صدهزار رادیو و اقلام دیگر اقتصاد کشور را با بحران مواجه کرد.^۲ وجود دهها هزار کارگر بیکار^۳ که بخش عمده آن به دلیل واردات بی‌رویه به شکل قانونی و غیرقانونی بود بخشی از نتایج این سیاست مخرب بود. اقلامی نظیر برنج، لپه،

۱. بهشتی‌پور، مهدی. تهران، *اکنونیست*. شماره ۵۸۲، ص ۴۴.

۲. شریعت، باقر. نهضت مقاومت ملی در برابر واردات، تهران، *اکنونیست*. ۲۵ اردیبهشت ۱۳۴۴، شماره ۵۸۴، ص ۱.

۳. بهشتی‌پور، مهدی. اعلام خطر می‌کنیم، تهران، *اکنونیست*. ۲۵ اردیبهشت ۱۳۴۴، شماره ۵۸۴، ص ۳۷.

نخود، پنیر، روغن، نمک، آب‌نبات و... بخش عمده این واردات را تشکیل می‌داد؛ درحالی‌که ایران خود در اغلب این موارد تولیدکننده بود.^۱ براساس آمار رسمی ۵۰۰ تا ۶۰۰ میلیون دلار از درآمد ۲۴۰۰ میلیارد دلاری ایران صرف واردات می‌شد. البته آمار غیررسمی رقمی فراتر از آمار رسمی را نشان می‌داد.^۲ اقتصاد ایران از سال ۱۳۳۹ دچار رکود شده بود و آمار بیکاران در این سال به ۱۷۵۶۶ نفر رسید.^۳ افزایش تعداد بیکاران در ۱۳۴۰ به ۲۱۳۱۵ نفر، حکایت از ادامه و تشدید بحران اقتصادی داشت. با بارندگی‌های زمستان ۱۳۴۲ احتمال داده می‌شد در سال ۱۳۴۳ دوران رکود به پایان برسد اما سرمای سخت اواخر زمستان و خشکی بهار ۱۳۴۳ این امید را بر باد داد. گرانی در سال ۱۳۴۳ بیداد می‌کرد و در یازده ماهه این سال ۴۹/۴ میلیارد ریال کالا وارد کشور شد.^۴ وفور کالای قاچاق به‌ویژه سیگار در کنار واردات رسمی، تولیدات داخلی ایران را با چالش جدی مواجه کرده بود.^۵ وجود بیش از ۵۰/۰۰۰ روستای مخروبه در کشور، ۲۷۵۰ زاغه‌نشین و ۲۰/۰۰۰ گودنشین در تهران به‌اضافه اهالی حصارآباد در قسمت جنوبی پل راه‌آهن و گودنشینان در خیابان پهلوی (سابق) نزدیک پمپ بنزین حکایت از نابسامانی و فقر گسترده در کشور داشت.^۶ در این سال اداره کشور به دست چهره‌های حزب ایران نوین افتاده بود و بودجه مصوب برای اولین بار مورد تجدیدنظر واقع شد. همچنین قانون تجارت و قانون مالیات بر درآمد نیز مورد تجدیدنظر قرار گرفت و مرحله دوم اصلاحات ارضی آغاز شد. پیش‌بینی مسئولان رشد حداقل ۶ درصدی بود که محقق نشد و فقط تا حدودی عوائد نفت رشد ۲ تا ۳ درصدی را تجربه کرد. بارندگی خوب ۱۳۴۳ و انعقاد پنج قرارداد نفتی که حدود ۱۸۴ میلیون دلار عایدی داشت به‌زعم برخی می‌توانست سال ۱۳۴۴ را به سال رونق اقتصادی تبدیل کند؛

۱. همان، ص ۳۸.

۲. شریعت، باقر، حکومت واردات بر اقتصاد کشور، ۱۳۴۴/۳/۱، تهران، *اکنونیست*، شماره ۵۸۵، سال سیزدهم.

۳. مرد مبارز، شماره ۹۲۴ به نقل از تهران، *اکنونیست*، ش ۵۷۸، ص ۹.

۴. روزنامه *خراسان*، شماره ۴۵۳۹ و پارس (شیراز) مورخ ۴۴/۱۲/۲۴ به نقل از تهران، *اکنونیست*، شماره ۵۷۸، ص ۹ و شماره ۵۸، ص ۳۰.

۵. روزنامه *خراسان*، شماره ۴۵۵۱ به نقل از تهران، *اکنونیست*، شماره ۵۷۹، ص ۱۲.

۶. تهران، *اکنونیست*، شماره ۵۸۰، ص ۳۷.

برخلاف ۱۳۴۳ که سال انتظار رونق بود ولی رونقی به ارمغان نیاورد. در سال ۱۳۴۳ پنجاه و شش میلیارد ریال کالای مصرفی و غیرسرمایه‌ای وارد کشور شد که از سالهای ۳۸ و ۳۹ که بیشترین حجم کالا وارد کشور شده بود افزون‌تر بود و این باعث وارد شدن لطمه بیشتر به تولیدات داخلی شد. این موضوع باعث شد موازنه ارزی کشور با کسری ۹۰ میلیارد دلاری تهدید شود که فقط از طریق وام بانک جهانی و پذیره نفتی جبران شد.^۱ در فروردین ۱۳۴۴ میزان واردات نسبت به فروردین ۱۳۴۳ هشتصد و بیست میلیون ریال بیشتر بود.^۲

همچنین میزان واردات در ده ماه اول ۱۳۴۴ حدود ۵۳ میلیارد ریال بود که ۱۰ میلیارد نسبت به ده ماهه ۱۳۴۳ افزایش یافته بود. بخش عمده واردات را ماشین، چای، روغن نباتی و اقلام مصرفی دیگر تشکیل می‌داد.^۳

علت اصلی این اتفاق این بود که دولت هویدا برای تثبیت قیمت‌ها در ۱۳۴۴ با باز کردن دروازه‌ها سیل واردات را رقم زد و باعث تضعیف تولید داخلی و بروز بیکاری و نهایتاً گرانی در کشور شد. واردات چای، مواد چربی و پارچه‌های پشمی در سال ۱۳۴۴ دو برابر سال ۱۳۴۳ شد.^۴ مجوز واردات اتومبیل، زیپ، پودر و ماتیک، گوشت، خاک‌انداز، گهواره بچه و فرش و... بازار ایران را دچار یک بی‌نظمی گسترده کرده بود. غیر از مبادی رسمی واردات، قاچاق نیز به شکل شبه‌قانونی و غیرقانونی باعث تضعیف اقتصاد داخلی ایران می‌شد. در نوروز ۱۳۴۵ آبادان به‌عنوان یکی از مبادی اصلی واردات اقلام مصرفی و قاچاق شاهد حضور گسترده مسافران نوروزی برای خرید اقلام قاچاق بود. براساس برآوردها یک‌ربع درآمد ملی معادل چهارهزار میلیارد دلار در سال صرف واردات می‌شد.^۵ اشکالات موجود در مقررات واردات و صادرات سال ۱۳۴۵ نیز به تشدید واردات کمک می‌کرد.^۶

در کنار افزایش واردات، صادرات کشور در ۱۳۴۵ نسبت به ۱۳۴۴ کاهش داشت.

۱. بهشتی‌پور، مهدی، تهران، *اکنونیست*، تبدیل ۷۵ به ۶۵، ۱۲ فروردین ۱۳۴۵، سال چهاردهم، ش ۶۲۸.

۲. بهشتی‌پور، مهدی، سالی که نکوست از فروردینش بیداست، تهران، *اکنونیست*، شماره ۵۸۷، ص ۴۸.

۳. بهشتی‌پور، مهدی، واردات، واردات، واردات: اول فروردین ۱۳۴۵، تهران، *اکنونیست*، سالانه، شماره ۴، ص ۳.

۴. بهشتی‌پور، مهدی، تهران، *اکنونیست*، تبدیل ۷۵ به ۶۵، ۱۲ فروردین ۱۳۴۵، سال چهاردهم، ش ۶۲۸.

۵. تهران، *اکنونیست*، نحوست واردات، ۱۳، فروردین ۱۳۴۵، سال چهاردهم، ش ۶۲۸، ص ۱.

۶. همان، مقررات واردات و صادرات، ۱۳۴۵، ص ۲.